

Kęstutis Gudmantas

VĒLYVŪJŲ LIETUVOS METRAŠČIŲ VEIKĖJAI IR JŲ PROTOTIPAI: „ROMĒNAI“

1518 m. titulinė Milano kunigaikštystė Bona Sforza iš pietų Italijos miesto Bario per Austrijos sostinę Vieną atvyko į Lenkijos Karalystės sostinę Krokuvą. Šioje ilgoje daugiau nei du mėnesius užtrukusioje varginančioje kelionėje jos globėju buvo giminaitis kunigaikštis Prosperas Colonna (1452–1523). Tai buvo žymus karvedys, nuskynęs ne vienos pergalės laurus¹. Jis ir Žygimanto Jogailaičio seserėnas Brandenburgo markgrafas Kazimieras buvo svarbiausi ir garbingiausi svečiai IV 18 Vavelio pilyje įvykusiose sutuoktuvių ir karūnacijos ceremonijose². Tada ne tik Lenkija, bet ir Lietuva gavo naują valdovę (atsiako vainikavimo Vilniuje nebuvo³).

Šios puikiai išsilavinusios⁴ italų kunigaikštystės su gausia palyda atvykimas buvo išties nemenkas stimulus krašto gyvenimui. Italai diplomatai, menininkai, gydytojai suteikė naujų spalvų. Karaliaus rūmuose ant Vavelio kalvos įsivyravo itališka mada⁵, ėmė reikštis Renesanso tipo valdovės mecenatystė. Žymiausias Bonos biografas Władysławas Pociecha ir kai kurie kiti tyrinėtojai laikė, kad su Bonos atvykimu Lenkijoje prasidėjusi antroji, lemiamoji, Renesanso banga (pirmoji sieta daugiau su atvykėlių humanistų – Pilypo Kalimacho, Konrado Celčio – veikla bei su ju 1489 m. įkurtą „Vyslos draugija“ – *Sodalitas Litteraria*

¹ *Enciclopedia Italiana di scienze, lettere ed arti*, vol. 9, Milano; Roma: Istituto Giovanni Treccani, 1931, p. 855–856.

² *Acta Tomiciana* (toliau – *AT*), t. 4, Posnaniae, 1855, p. 317, 321; Władysław Pociecha, *Królowa Bona (1494–1557)*, t. 1, Poznań, 1949, p. 236–237.

³ Sprendžiant iš šaltinių liudijimų, panašios apeigos Lietuvoje nė nebūta – didžiąja kunigaikštienė būdavo tampama teisėtą vedybų su didžiuoju kunigaikščiu keliu. Krokova *de facto* jau nuo Kazimiero Jogailaičio laikų buvo virtusi pagrindine bendrų valdovų rezidencija, tad turbūt nereikia nė minėti, kad čia aptarti įvykiai pačiu netarpiškiausiu būdu palietė ir Lietuvą.

⁴ Apie tai plačiau žr. Pociecha, *op. cit.*, t. 1, p. 149–162.

⁵ Julian Lewański, „Włosko-polskie związki literackie i kulturalne“, in: *Słownik literatury staropolskiej*, Wrocław; Warszawa; Kraków: Ossolineum, 1998 (wyd. 2-ie), p. 1024.

Vistulana)⁶. Tenka konstatuoti, kad Lietuvos istorikai su panašaus lygio svarstymais smarkiai vėluoja, taip visiškai nepelnytai ignoruodami vieną iškiliausių Lietuvos valdovių.

* * *

Ši nedidelė įžanga tebūnie mums tarsi užsklanda, po kurios patogu imtis nuodugnios metraščių teksto analizės. Mus čia labiausiai domins vienas nedidelis epizodas, kuriame įvardijami dėl Nerono persekiojimų⁷ Italiją priversti palikti romėnai – kunigaikštis Palemonas ir jo palydovai. Išsamių šio metraščių segmento tyrimų nepaisant jo ypatingos reikšmės lietuvių kilmės iš romėnų teorijos genezei iki šiol dar neturime⁸, todėl neišvengiamai daug dalykų teks aiškintis pirmą kartą. Taigi, Viduriniojo sąvado 1-ojoje redakcijoje (ją mums išsaugojo vienintelis Krasinskio nuorašas) skaitome: „Где ж одно княже римское именем Полемон, которьи же цесару Нерону был кровныйи, забралъся з жоною и з детми, и з скарбы своими, с которым жо княжетем собралося пятсот шляхты з жонами и з детми и з многыми людми. ... А с тыми шляхты чотыри были рожаи наивишшии, именем Китоврасы, Колюмны, Рожи, Ургы“⁹ („Ir kai susiruošė vienas romėnų kunigaikštis, vardu Polemonas¹⁰, kuris buvo imperatoriaus Nerono giminaitis, su tuo kunigaikščiu susirengė penki šimtai bajorų su žmonomis ir vaikais ir su

⁶ *Ibidem*, p. 258. – Šiuo metu Bonos vaidmuo vertinamas santūriau, plg.: Janusz Tazbir, *Spotkania z historią*, Warszawa: Iskry, 1997 (3-asis pataisytas leid.), p. 80 ir t.; Maria Bogucka, *Bona Sforza*, Wrocław; Warszawa; Kraków: Ossolineum, 1998 (2-asis papildytas leid.), p. 76–77.

⁷ Plačiau sąvade (Bichoveco kronikoje) Neroną pakeis Atila.

⁸ Galėtume nebent nurodyti eseistinį Eligijaus Railos bandymą – Eligijus Raila, „Lietuvos atradimas, arba Palemono prolegomenai“, in: *Naujasis Židinys-Aidai*, 1995, nr. 4, p. 298–303; Idem, „Palemono legenda: istoriografinės teksto ištakos“, in: *Lietuvos istorijos studijos*, 1997, nr. 4, p. 130–134. Jį pats autorius linkęs vadinti *propedeutiniu* – *ibidem*, p. 133.

⁹ *Полное собрание русских летописей* (toliau – ПСРЛ), т. 35, Москва: Наука, 1980, p. 128.

¹⁰ Rašome „Polemonas“, nes taip yra seniausia Viduriniojo sąvado redakciją atspindinčiame Krasinskių nuoraše. Vėliau įsigali forma „Palemonas“. Nežinia, kas lėmė tokį įvairavimą – konceptualus metraštininkų pasirinkimas (Polemon ir Palaemon – tai du skirtingi vardai: *Polemon* – graikiškai „kariautojas“, *Palaimon* – „kovotojas“; žr. taip pat 22 išnašą), gudų bei lietuvių kalboms būdingas „akavimas“, ar tiesiog liaudiškas rašovo etimologizavimas (plg. „Полемон“ ir gud. „поле“). Plačiau vardų rašybos temą ketiname paliesti kitame straipsnyje, o šiame toliau visur stengsimės laikytis tradicinės literatūroje prigijusios *Palemono* formos.

dideliu skaičiumi žmonių. ... O su tais bajorų buvo ketvertas iškiliau-
sių giminių – Kentaurų, Kolonų, Rožių, Urgų“). Deja, šiame, kaip ir
kituose nuorašuose, dalis rašovui nežinomų vardų yra iškraipyti. Tik
palyginus su kitais išlikusiais metraščių nuorašais bei dar vienu jiems
visiems bendru epizodu, matyti, kad vietoje „Ургы“ turėjo būti „Урси-
ны“ („Ursinai“) ar panašiai.

COLONNOS IR ORSINIAI

Turint bent kiek žinių apie epochą, akivaizdu, kad čia savotiškai
paminėtos italų didikų giminės Colonnos ir Orsiniai (lotyniškai Co-
lumnae, Ursini)¹¹. Colonnas ir Orsinius neabejotinai reikėtų skirti prie
Europos raštijos topų. Užklaustas apie savo damos kilmę Don Kicho-
tas įkvėptai paporins: *No es de los antiguos Curcios, Gayos y Cipiones
romanos, ni de los modernos Colonas y Ursinos... (Ji kilusi ne iš senovės
romėnų, Kurcijų, Gajų ir Scipionų, ir ne iš nūnai gyvuojančių Kolonų ir
Orsinių)*¹². Cituojama Cervanteso veikalo vieta parodo, kad abi giminės
buvo suvokiamos kaip reprezentuojančios Romos diduomenę, sa-
votiškas jos simbolis¹³. Beje, kitose metraščių redakcijose romėnų gi-
minėvardžiai surikiuoti „kanoniškai“; tą patį toliau matome ir
Krasinskių nuoraše, kur pasakojama apie mitinio Skirmanto ponus ta-
rėjus: „и послал с ним панов своих радных, напервее с Колумнов именем
Крумпа, а другого со Врсином [!] именем Екшис, а третего з Рож именем
Крговъжис“¹⁴ („ir pasiuntė savo ponus tarėjus, visų pirma iš Kolonų

¹¹ Šitai nustatė dar Ignas Jonynas („Vytauto ženklas“, in: *Vairas*, 1930, nr. 6, p. 215–218). Jam pritarė kiti tyrėjai – plg. Rimanto Jaso komentarą (*Lietuvos metraštis. Bychovco kronika*, Vilnius: Vaga, 1971, p. 194), taip pat Mečislavo Jučo studijos *Lietuvos ir Lenkijos unija* p. 225 (Vilnius: Aidai, 2000). Ryszardas Kiersnowskis išvelgė norą kildintis „mažiausiai iš Colonnų ir Orsinių“ (Ryszard Kiersnowski, „Godła jagiellońskie“, in: *Wiadomości Numizmatyczne*, R. 32, 1988, z. 1–2 (123–124), p. 7). Na, o šio tipo tyrinėjimų pradininkas, kaip žinia, buvo Motiejus Strijkovskis – žr.: *Kronika Polska, Litewska, Żmódzka i wszystkiej Rusi Macieja Strykowskiego*, t. 1, Warszawa, 1846³, p. 78.

¹² *El Ingenioso Hidalgo Don Quijote de la Mancha*, compuesto por Miguel de Cervantes Saavedra, Barcelona: Henrich Y.C., 1915, p. 74 (I. 13); Migelis de Servantesas Saavedra, *Išmoningasis bajoras Don Kichotas Lamančietis*, iš ispanų kalbos vertė Valdas Petrauskas, t. 1, Vilnius: Vaga, 1995, p. 92.

¹³ Šioje vietoje galima būtų pateikti ir daugiau iškalbingų citatų – plg. Niccolo Machiavelli, *Il Principe*, (1513), VII sk.

¹⁴ *ПСРЛ*, т. 35, p. 129. Šis epizodas yra bendras visiems Vėlyviesiems metraščiams, plg. *ПСРЛ*, т. 32, Москва: Наука, 1975, p. 130 ; т. 35, p. 146, 174, 194, 215.

[giminės] vardu Grumpi, o kitą iš Ursinų vardu Eikši, o tretiji iš Rožių vardu Grauži“). Topiškumą paryškina ir tai, kad „Ursinai“ toliau metraštyje išplėtotoje pramanytoje genealogijoje minimi labai fragmentiškai (tik didžponis Eikšys išnyra kaip Davainų protėvis).

Šiek tiek apie pačius „romėnus“. Colonnos ir Orsiniai – tai dvi antagonistinės, besivaržiusios dėl valdžios, nors, žinoma, kas be ko, laikas nuo laiko ir suvienydavusios jėgas žymiausios Romos giminės¹⁵. Čia būtina pridurti: ne anais tolimalais Nerono laikais, bet Viduramžių ir Renesanso epochoje. Savotiški Shakespeare’o Montecchi’ai ir Capuletti’ai, tik savo įtaka šalies gyvenimui pastaruosius gerokai pranokę. Mat Colonnos vadovavo imperatoriaus šalininkams gibelinams, o Orsiniai – popiežiškajai gvelfų partijai. Tačiau nepaisant paminėtų skirtumų, abi giminės apsieičiai teikė kardinolų, vyskupų, karvedžių, netgi keletą popiežių¹⁶. Lotyniškai jų giminėvardžiai skambėjo *Columnae* ir *Ursini* (dgs. vard.). Kaip Renesanso laikais buvo madinga, save jos kildino iš senovės Romos aristokratų; Colonnos – netgi iš imperatoriškosios Julijų giminės, o savąjį vardą – iš Amžinąjį Miestą tebepuošiančios Trajano kolonos¹⁷.

Šia prasme nei vieni, nei antri nebuvo vieniši. Tuo metu visuotinai buvo pabrėžiamas Romos miesto istorijos tęstinumas – dabartinėmis akimis žiūrint, lygiai tiek pat anachronistiškai kaip ir Šventosios Romos Imperijos atveju. Vis dėlto mokslininkai linkę kalbėti apie vietovardinę Colonnų pavardės kilmę (nuo Colonnos pilies netoli Romos vardo), tačiau būtent kolona buvo populiariai suvokiamas kaip šios giminės simbolis; savo ruožtu, Orsinių – lokys (it. *orso*; toks esą buvęs ir legendinio giminės pranokėjo vardas *Ursus* – *Orso*). Apie tai liudija nemaža Viduramžių ir Renesanso Italijos politinio ir kultūrinio gyvenimo faktų¹⁸.

¹⁵ Kaip sykis toks susivienijimo atvejis buvo 1511 m. – vadinamoji „Romos santarvė“ (pax Romana).

¹⁶ Tiesa, Colonnos parūpino tik vieną popiežių – užtat koki! Martynas V (Oddone Colonna) buvo pontifikas, užbaigęs didžiąją Vakarų Bažnyčios schizmą.

¹⁷ Plg.: Pietro Fedele, „Colonna“, in: *Enciclopedia Italiana di scienze, lettere ed arti*, vol. 10, Milano; Roma: Istituto Giovanni Treccani, 1931, p. 849. – Anot Francesco Petrarca’os, „Colonna – tai didis lotyniškas vardas“ (l’gran nome latino). – *Le Rime di Francesco Petrarca di su gli originali*, commentante da Giosue Carducci e Severino Ferrari, Firenze: G.C. Sansoni, Editore, 1922, p. 12.

¹⁸ Kazimierz Chłędowski, *Rzym – ludzie odrodzenia*, Warszawa: Książka i Wiedza, 1957, p. 18–20, 41, 47, 53, 150; *Le Rime...*, p. 12, 146–147, 377–378.

Ši simbolika atsispindėjo ir abiejų giminių herbuose. Colonnų herbo raudoname lauke buvo pavaizduota sidabrinė kolona su auksiniu pamatu, viršūne bei karūna; sudėtingesnio Orsinių herbo 1 ir 4 lauke liuose vaizduojama po raudoną rožę su žemiau vinguriuojančia mėlyna gyvate (ji – horizontalioje auksinėje juostoje, dalijančioje laukelį į dvi dalis; tuo būdu, rožė atsiduria viršutinėje, sidabrinėje, dalyje, o raudoną apatinę puošia dvi įstrižos sidabrinės juostos); 2 ir 3 aukso spalvos laukeliuose – po juodą, stačią ant užpakalinių kojų, lokį¹⁹. Heraldikoje tokie herbai vadinami „kalbančiaisiais“²⁰.

Būtent ši simbolika ir heraldika bei garbinga, neva senovės Romos epochą siekianti giminių praeitis ir turėjo paskatinti metraščių kūrėjus ja pasinaudoti. Lietuvos metraščiuose, regis, kalbama apie herbines gimines, t.y. tokias, kurių narius siejo, visų pirma, bendras herbas, o ne kraujo ryšys; jos buvo Viduramžių Lenkijos, o iš dalies, dėl pastarosios poveikio, ir Lietuvos ypatybė²¹. Colonnų ir Orsinių atvejis nebuvo toks, bet XVI a. pradžioje lietuvių ar lenko akis šio skirtumo galėjo ir neižvelgti, ne tik dėl tokio reiškinio kaip savos tikrovės perkėlimas, bet ir dėl anksčiau minėtos mitologizacijos. Tačiau šiuo atveju tai, matyt, neturi didelės reikšmės. Vis dėlto privalu pažymėti vieną (sąmoningą) heraldinį netikslumą – vienas Lietuvos valstybės bei jos valdovų herbų „колюмны“²² (ar ne nuo metraščių imtas taip vadinti?²³), lot. „columnae“, lenk. „kolumny“, griežtai heraldiškai imant, su

¹⁹ J. Siebmacher, *Grosses und allgemeines Wappenbuch*, Bd. 1, Abt. 3, Reihe 3.A (M–Z), Nürnberg: Verlag von Bauer und Raspe, 1887, p. 202, Taf. 245–247; Bd. 1.3, Abt. 3.C, 1894, p. 70, Taf. 105.

²⁰ Edmundas Rimša, „Kilmingųjų herbai Lietuvoje“, in: *Lietuvos bajorų palikuoniai*, V.: Danielius, 2000, p. 48.

²¹ S. Górczyński, J. Kochanowski, A. Jońca, *Herby szlachty polskiej*, Warszawa: Wydawnictwa Uniwersytetu Warszawskiego i Wydawnictwa Alfa, 1994, p. 10–13; Rimša, *op. cit.*, p. 38–39.

²² Pažymėtina jam teikiama reikšmė 1506 m. Laskio Statute (*Commune in clyty Poloniae Regni privilegium...*) ir Pauliui Alšėniškiui priklausiusiame Dluogošo „Kleinodu“ egzemplioriuje. – Žr.: Rysard Kiersnowski, *op. cit.*, p. 24–25.

²³ Taip mano Edmundas Rimša („Lietuvos valstybės herbas ir vėliavos“, in: *Lietuvos heraldika*, V., 1998, p. 20), panašiai – Kiersnowskis, kuris šioje vietoje nurodo Bichoveco kroniką (*op. cit.*, p. 7). Įdomu, kad pasak vienos Strijkovskio užfiksuotos, be abejo, neoficialios tradicijos, šis herbas XVI a. Lietuvoje vadintas „kartuvėmis“ – „herb Kolumne, które Litwa głupia szubienicami zowie“ (Strykowski, *O początkach, wywodach, dzielnościach, sprawach rycerskich i domowych sławnego narodu litewskiego, żemojdzkiego i ruskiego...*, Warszawa: PIW, 1998, p. 89. Tuo tarpu oficialusis Karūnos istoriografas Bernardas Wapowski (1535) jį vadino „aukso vartais“. – Žr.: *Dzieje Korony Polskiej i Wielkiego*

Colonnų herbu kolona neturi nieko bendra. Pasitelkus vaizduotę galima buvo jame „pamatyti“ kolonas (regis, vykusiai žaidžiama dviem lotyniško žodžio „columna“ reikšmėmis – „stulpas“ ir „kolona“), tačiau – ne koloną!

Lieka neatsakytas klausimas, ką reprezentuoja Ursinai Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštijoje. Prisiminus Simono Stanevičiaus išpopuliarintus *Arklis ir meškos* įvaizdžius bei XVI a. heraldikos duomenis²⁴, norėtusi teigti, kad – Žemaitija. Šiuo atveju būtų reprezentuojamos abi istorinės etninės Lietuvos dalys. Tai atitiktų legendinės dalies logiką. Greta Žemaitijos ir Užnerio – Lietuvos dar šiokios-tokios teisės pripažįstamos tik Naugardukui ir Polockui; branduolys, iš kurio vyksta „romėnų“ ekspansija, – tai Žemaitijos ir Lietuvos kunigaikštijos. Tačiau legendinėje dalyje kalbama tik apie Davainas. Ursinai Davainos kildinami iš Žemaitijos. Bet Ursinai Žemaitijos nevaldo ir apskritai iš jų nėra nei vieno valdovo. Tad ši simbolika lieka miglota, lyg neišbaigta.

* * *

Trumpam palikę Kentaurų ir Rožių gimines, pereikime prie 2-osios redakcijos.

Čia jau vardijami keturių giminių vadai²⁵; be to, kaip jau anksčiau buvo minėta, suderintas ir eiliškumas. Taigi išsirikiuoja: Dausprun-

Księstwa Litewskiego od roku 1380 do 1535, przez Bernarda z Rachtamowic Wapowskiego, z języka łacińskiego przetłumaczył Mikołaj Malinowski, t. 1, Wilno, 1847, p. 227.

²⁴ Žr. Kiersnowski, *op. cit.*, p. 6.

²⁵ Apie Polemoną/Palemoną ir apie tai, kaip šis vardas pateko į metraščius, ypač pastaruoju metu yra nemažai rašyta, pgl.: Jasas, *op. cit.*, p. 193–194; Stephen C. Rowell, „Amžinos pretenzijos arba kaip turime skaityti elitinę literatūrą“, in: *Seminarai*, 1998, p. 19–20; Rimvydas Petrauskas, „Istoriškumas“, in: *Lietuvos Didžiosios Kunigaikštijos kultūra*: Tyrinėjimai ir vaizdai, V.: Aidai, 2001, p. 211. Du Ponto karaliai buvo Polemonai, Neronas iš savo tolimo giminaičio ir vasalo Polemono II atėmęs šį Mažosios Azijos kraštą jį pavertė Romos provincija. Faktą nurodo Svetonijus (*Vitae Caesarum*, VI. 18), o savo Kronikoje – šv. Jeronimas (*Patrologia Latina*, t. 27, col. 454). Tačiau pastarasis, neįvardydamas paskutiniojo Ponto karaliaus, kalba tik apie *Polemoniškąjį Pontą* (*Pontus Polemoniacus*), tad neabejotinai teisus yra Rowellas, teigdamas, kad legendos kūrėjai galėjo būti skaitę Svetonijų. Anot senovės graikų, Palaemonas, tai – jūrų dievaičiu paverstas Bojotijos valdovo sūnus Melikertas, jis buvo laikomas laivybos globėju, o tai dar viena galima, nors ir hierarchiškai, be abejo, netokia svarbi jungtis su mūsų metraščių personažu. Polemono/Palemono vardo ar vardų pasitelkimas, liudija apie palyginti geras Antikos istorijos žinias. Legendinės dalies kūrėjų dėmesys pietiniam Pajuodjūriui matyt, nėra atsitiktinis. Juk iš Bitinijos valdovo Prusijo (+182 prieš Kristų) Dlugošas kildino prūsus, šią iki XVII a. rankraščiuose likusią nuomonę savo *Kronikoje*, lib. III (1519¹ – cenzūros konfiskuotas, 1521²) perteikė Motiejus Mechovietis.

gas iš Kentaurų, Prosperas iš Kolonų, Julijonas iš Ursinų ir Hektoras iš Rožių. Račinskių nuoraše skaitome: „с Китаврус Довспрунькг, а с Колюмнов Прешпор, а з Руси Ульянус, а з Рож Екѣтор“. Rumiancevo nuoraše iškraipytas Dausprungo vardas, tačiau trečiasis palydovas jau įvardijamas tiksliau: „с Китаврус Давенпрункг, а с Колюмнув Прешпор, а с Русин Иульянус, а з Рож Ектор“. Akivaizdu, kad „с Русин Иульянус“ – tai „с Урсин Иульянус“ (Jevreinovo nuoraše: „з Урусин Иулиян“)²⁶. Be esminių iškraipymų pirmų trijų atvykėlių vardai pateikiami vieninteliame išlikusiame Plačiojo sąvado nuoraše – vadinamojoje Bychoveco kronikoje: „z herbu Kitowrasowa Dowsprunkow, herbu z Kolumnow Preszpor Cezarinus, a z herbu Urseynow Julianus, a z herbu Roży Toroho“²⁷.

DAUSPRUNGAS, PROSPERAS COLONNA...

Nesunku numanyti, kad Dausprungo vardas „pasiskolintas“ iš Mindaugo brolio; šaltinis šiuo atveju buvo į Hipatijaus metraštinę panašus sąvadas²⁸. Savaimė aišku, su romėnais, Antika tiesietų *Kentaurio* (*Hippocentauro*) herbas. Nekyla jokių abejonių ir kad tai – mitinis kunigaikščių Alšėniškių pranokėjas, bet ar tik jų?

Tuo tarpu 2-ojoje redakcijoje minimas atvykėlis Prosperas Colonna lengvai susiejamas su aukščiausiai minėtu kunigaikštystės palydovu. Drauge tai neabejotinai yra aliuzija. Į ką? Į 1518 m. kelionę²⁹ bei į valdan-

²⁶ ПСРЛ, т. 35, p. 128, 145, 193, 214.

²⁷ ПСРЛ, т. 32, p. 128.

²⁸ Plg.: Jerzy Ochmański, „Nad Kroniką Bychowca“, in: *Studia Źródłoznawcze*, 1967, t. 12, p. 157.

²⁹ Keliauninkams tasyk taip pat teko nemažą kelio atkarpą įveikti laivu – Adrijos jūra nuo Manfredonijos uosto Bario kaimynystėje iki Fiume (Rijekos) šiaurinėje pakrantėje (Pociecha, *op. cit.*, p. 217–219), tačiau tai gali būti paprasčiausias laimingas sutapimas. Šiai kelionei ir ją vainikavusioms vedyboms teikta itin daug reikšmės. Apie tai liudija Jodoko Liudviko Decijaus ir Nicolo Carmignano dienynai. Vienas jų 1518 m. buvo išspausdintas Krokuvoje, o kitas, jau transformuotas į poemą, – 1535 m. Baryje. Daug vietos šiems įvykiams paskyrė oficialusis Karūnos istoriografas Bernardas Wapowskis (*Sriptores rerum Polonicarum*, t. 2: *Chronicorum Bernardi Vapovii pars posterior 1480–1535*, Cracoviae, 1874, p. 153–155), o karališkasis sekretorius Decijus ne tik viename jo paties redaguotos Mechoviečio kronikos priedų (*De Sigismundi regis temporibus*, 1521, lap. L² verso) panegiriskai pažymėjo, kad šie įvykiai verti knygos, bet ir 1518 m., kaip minėta, tokią knygą – *Dienoraštį* (*Diarii et earum quae memoratu digna in splendidissimis... Sigismundi Poloniae Regis et... Bonae Mediolani Barique Ducis Principis Rossanis nuptiis*

čiosios dinastijos ir Goštautų giminystę su karaliene Bona. Prie tų dalykų dar sugrįšime. Čia tik pažymėsime, kad šios potekstės nėra nei labai nelauktos, nei originalios, jeigu atsižvelgtume į su didžiule pompa 1518 m. surengtas vestuvių iškilmes. Jų metu įvykusio poetinio turnyro dalyviai aukštino Boną kaip Lacijaus (Lotynų žemės) dukrą³⁰, pasitelkdami ir *Eneidos* motyvus. Vienas šių poetų, Laurynas Corvinas Silezietis, šią santuoką vadina lemties padiktuota, nes Žygimantas, kaip Lenkijos valdovas, esąs romėnų išseivių vado Grakcho, legendinio Krokuvos įkūrėjo, įpėdinis, o štai dabar Auzonų žemė vėl dovanojanti karalienei³¹. Epitalamo žodžius „Hec ubi militibus Gracci est ad inhospita ventum...“³² beveik galėtume pritaikyti Palemonui ir jo „komandai“.

Vis dėlto suabejotume pareikšta nuomone, kad Rožių giminės atveju turimi omenyje Rossiai³³. Vien panašiu vardo skambesiu remtis nepakanka. Rossiai savo galia bei įtaka anksčiau įvardytoms giminėms neprilygo; be to, XVI a. jų herbas nebuvo rožė. Rožė, kaip jau minėjome anksčiau, buvo viena Orsinių herbo figūrų. Metraščių kūrėjai ją veikiausiai pasirinko kaip vieną populiariausių figūrų Europos heraldikoje³⁴, nes iš Orsinių jie pasiėmė lokį. Galima būtų manyti, ypač turint omeny kitų dviejų herbų atveju dvigubą – lietuvišką ir itališką – perspektyvą, kad nepaskutinį vaidmenį suvaidino ir ta aplinkybė, kad rožė buvo kunigaikščių Giedraičių ženklas. Rožių (Rożyc'iu, lot. *familia Rosarum*, arba Porajų) herbinė giminė buvo gausi ir įtakinga Lenkijoje, ypač daug davusi Bažnyčios hierarchu.

gesta) Krokuvoje išleido. Taip pat žr. *Tomicianų* rinkinyje išsaugotą Žygimanto Senojo korespondenciją šia tema (*AT*, t. 4, p. 215 ir t.). Be abejo, pati kelionė buvo svarbus, lemtingai keitęs pačios Bonos gyvenimą įvykis.

³⁰ *AT*, t. 4, p. 284, 291, 294.

³¹ *Epithalamium... in nuptiis sacrae regiae Maiestatis Poloniae etc.*, Cracoviae: Per Hieronymum Vietorem, 1518; naudojomės tekstu, skelbtu *Tomicianose* – *AT*, t. 4, p. 294. Plg.: Mieczysław Brożek, „Epitalamia Zygmuntowskie“, in: *Łacińska poezja w dawnej Polsce: Praca zbiorowa pod redakcją Teresy Michałowskiej*, Warszawa: IBL, 1995, p. 54.

³² *AT*, t. 4, p. 294. Vestuvėse nedalyvavęs Goštautas (tuo metu jis nuo rusų gynė Polocką) ši spaudinį vėliau nesunkiai galėjo įsigyti. Kita vertus, daug dalykų jis galėjo sužinoti savo mokyto bičiulio Vilniaus prepozito Lauryno Międzyzyleskio, nuvežusio į jas popiežiaus sveikinimą, o taip pat iš kitų šaltinių.

³³ Taip spėja M. Jučas, žr. jo knygos *Lietuvos ir Lenkijos unija* p. 225.

³⁴ Čia galėtume prisiminti žymiuosius Anglijos Yorkus, Lancasterius ir Tudorus. Henrikas VII Tudoras Aleksandro Jogailaičio aplinkai buvo „karalius iš Rožių“. Plg. Aleksandro instrukciją pasiuntiniams, vykstantiems į Piotrkówo seimą; numanoma surašymo vieta – Vilnius, data – 1503 m. kovas. – *Akta Aleksandra króla Polskiego, wielkiego księcia Litewskiego i t.d.*, wydał Fryderyk Papée, W Krakowie, 1927, nr. 154, p. 249.

Viduramžiais ir vėliau jai buvo priskiriamas ir Alberto Goštauto patronas šv. Vaitiekus (Adalbertas)³⁵. Rožių giminė net vadinta šio šventojo vardu³⁶. Iš jos narių XVI a. pradžioje minėtini arkivyskupai: Gniezno – Andrius Róza Boryszewskis (1503–1510) ir Lvovo – Bernardas Wilczekas (1505–1540)³⁷. XIV a. ir XVI a. pradžioje joje taip pat būta ir Hektorų, bet šis sutapimas veikiausiai atsitiktinis, nes tai nebuvo įtakingi asmenys³⁸. Iš Lietuvos giminių po 1413 m. Horodlės unijos ši herba, kaip jau minėta, turėjo kunigaikščiai Giedraičiai. Tačiau nėra aišku, ar turimi omeny būtent jie, nes legendinėje dalyje sušmėžuoja mitinis (eponiminis) Giedraičių protėvis Giedrius, kuris drauge su analogišku Alšėniškių protėviu Alšiu nurodytas esąs iš Kentaurų. Savo ruožtu Rožių giminei priskirtas Manvydas.

Kaip gerai žinoma, Albertui Manvydui 1413 m. Horodlėje buvo suteiktas Leliwos herbas (šešiakampė aukso žvaigždė, po ja – tos pačios spalvos pusmėnulis melsvame lauke)³⁹. Na, o Lietuvos metraščių kūrėjai kalba apie ikihorodlinius lietuvių herbus (be abejo, jų pačių požiūriu), o tai leidžia jiems improvizuoti⁴⁰. Pasak jų, Davainos priklausė

³⁵ Mathias de Mechovia, *Chronica Polonorum*, Craccoviae: per Hieronymum Vietorem, 1521, lib. II, cap. 8, lap. cⁱⁱⁱⁱ; *Herby rycerstwa polskiego*: Przez Bartosza Paprockiego zebrane i wydane r. p. 1584., wydanie Kazimierza Józefa Turowskiego, Kraków: Nakładem Wydawnictwa Biblioteki polskiej, 1858, p. 456–458; Stanisław Kozierowski, „Ród Porajów-Różyców“, in: *Rocznik Polskiego Towarzystwa Heraldycznego we Lwowie*, Kraków, 1930, t. 9, r. 1928–1929.

³⁶ Panašios kūrybos yra palikęs ir kanclerio amžininkas Klemensas Janickis (1516–1542 ar 1543). – *Herby rycerstwa polskiego*, p. 458.

³⁷ Kozierowski, *op. cit.*, p. 155, 176–177, 182–183.

³⁸ Kozierowski, *op. cit.*, p. 165; Franciszek Piekosiński, *Heraldyka polska wieków średnich*, W Krakowie: Nakładem Akademii Umiejętności, 1899, s. 129; S. Górczyński, J. Kochanowski, A. Jońca, *Herby szlachty polskiej*, Warszawa: Wydawnictwa Uniwersytetu Warszawskiego i Wydawnictwa Alfa, 1994, p. 124.

³⁹ Laikoma, kad pavadinimas yra neaiškios kilmės (Józef Szymański, *Herbarz średnio-wiecznego rycerstwa polskiego*, Warszawa: PWN, 1993, p. 177). *Leliwa*, arba *złotogłów*, yra miškinė lelija, natūraliai auganti Lietuvoje ir Lenkijoje; nuo seno, gal net nuo priešistorinių laikų, ji pamėgta liaudies menininkų kaip puošybos elementas, pvz., goralijų *leluja* turi 6 žiedlapius – lygiai tiek, kiek Manvydų herbo žvaigždė spinduliu, tad pastarojoje visiškai nesunku būtų išvelgti stilizuotą lelija (*Słownik języka polskiego Jana Karłowicza, Adama Kryńskiego i Władysława Niedźwieckiego*, t. 2, Warszawa, 1902, p. 713; 1935, t. 8, p. 534; V. Vaitkevičiūtė, *Lenkų – lietuvių kalbų žodynas*, Vilnius: Mokslas, p. 985; *Lietuvių enciklopedija*, t. 4, p. 371–372; *Wielka encyklopedia powszechna PWN*, t. 6, Warszawa: PWN, 1965, p. 517).

⁴⁰ Rowello spėjimu, metraščių heraldika yra tyčia miglota. Tyrėjas tai linkęs aiškinti kūrėjų politiniais motyvais – atsargumu, nenoru pernelyg afišuoti tariamos Goštauto

Ursinams (Bichoveco kronikoje toliau improvizuojant porinama, esą vėliau, kai vienas iš jų įsimaišė į Šv. Kryžiaus pagrobimo istoriją, giminės herbas tapęs Dėbno), nors iš tikrųjų XV–XVI a. jie turėjo „Liūtą iš mūro“⁴¹. Goštautai – nei daugiau, nei mažiau! – priklausę Kolonų herbinei giminei (tai pačiai kaip ir Gediminaičiai!). Čia būtina nurodyti, jog tarp Giedraičių ir Alšėniškių būta kažkokio giminystės ryšio⁴². Vis dėlto Manvydų atveju galgi esama vienos subtilios jungties. Krikščioniškoje simbolikoje, kuri, kaip žinia, veikė heraldiką, lėlija ir rožė yra artimai susijusios: jos žymi tyrumą, nekaltumą. Tai – Švč. M. Marijos ir šventųjų gėlės⁴³. Lygiai taip pat ir Davainų liūtas šiek tiek primena Orsinių Loki⁴⁴, na, o Goštautų Habdankas (sidabrinė W raidės pavi-

giminystės su Gediminaičiais (*op. cit.*, p. 24). Tai, mūsų manymu, svarbi ir eventualiai produktyvi įžvalga. Plačiajame sąvade bus papasakota apie tai, kaip lietuvių didikai – Vilniaus vaivada Jonas Goštautas, Trakų Jonas Manvydas, Žemaičių seniūnas Kęsgaila ir žemės maršalas bei Naugarduko vietininkas Petras Mantigirdaitis – susikivirčiję su lenkų didžiūnais „jiems herbus sugražino ir savais senaisiais antspauduoti ėmė“ (*IICPJI*, t. 32, p. 161).

⁴¹ Šitai įrodė Ryszardas Mienickis. Tyrėjo nuomone, tai – lenkiško *Prawdziec* atmaina; Franciszekas Piekosiński ir Władysławas Siemkowiczius manė, kad tai *Zadora*. – Ryszard Mienicki, „Stanisław Dowojno wojewoda połocki“, in: *Ateneum Wileńskie*, 1937, r. 12, p. 410–411 ir il. *Heraldyka polska*, p. 182–183; *O litewskich*, p. 102–105. Anksčiau išleistuose herbinyuose Davainoms klaidingai buvo priskiriama *Szeliga*.

⁴² Henryk Lowmiański, „Giedroyć Herman“, in: *PSB*, t. 7, Kraków, 1948–1958, p. 427.

⁴³ *Sachwörterbuch der Mediävistik*, herausgegeben von Peter Dinzelbacher, Stuttgart: Kröner, 1992, p. 485, 632, 715; *Krikščioniškosios ikonografijos žodynas*, sudarė Dalia Ramonienė, p. 174, 274–275. Apie šios simbolikos sąsajas su heraldika žr.: Stefan Oliver, *An Introduction to Heraldry*, London: Grange Books, 1997, p. 84–86. Goštauto ypatingą pagarbą Dievo Motinai liudija nemažai faktų; apie švč. M. Marijos kultą valdančiojoje Gediminaičių dinastijoje žr.: Urszula Borkowska OSU, *Królewskie modlitewniki: Studium z kultury religijnej epoki Jagiellonów (XV i początek XVI wieku)*, Lublin: Towarzystwo Naukowie KUL, 1999, p. 198–210; J. Vaišnora, MIC, *Marijos garbinimas Lietuvoje*, Roma, 1958, p. 81. Išliko duomenų ir apie Alberto Manvydo iki 1413 m. turėtą ženklą. Tai – kryžius, kurio centre penkiakampė žvaigždė (Semkowicz, *op. cit.*, p. 15) – gal tai primintų penkis heraldinės rožės žiedlapius? Pasak Eligijaus Railos, Rožė į Lietuvos metraščius bus atkeliavusi iš garsiojo *Le Roman de la Rose* (žr.: Eligijus Raila, „Lietuvos atradimas...“, p. 303). Be abejo, tam tikro šio kūrinio poveikio a priori atmesti taip pat negalėtume, tačiau į tai santūriai pažvelgti verčia itin vėlyva šio romano recepcija kaimyninėje Lenkijoje.

⁴⁴ Nors šiam artimesnis būtų *Rawos*, arba *Niedźwiedos* („Lokinės“), herbas (auksiniame skyde ant juodo lokio raita mergina, apsvilkusi raudona sukna, su aukso karūna ant galvos). Šį herbą Horodlėje buvo gavęs vienas artimiausių Vytauto patikėtinių, pirmasis Vilniaus kaštelionas (iki tol Ašmenos ir Veliuonos seniūnas) Mingaila; kai kurių rusų metraščių jis net laikomas Algirdaičiu. Po Mingailos mirties praėjus kiek laiko jo

dalo kreivė raudoname lauke) – Stulpus. Pastaruoju atveju sutampa ir spalvos. Panašus yra ir Stulpų bei Colonnų herbo atvejis (idealiai sutapo pastarojo ir Vyčio herbo spalvos), nors, tarkime, Žemaičių Kuni-
gaikštijos ir Orsinių herbų laukų spalvos skyrėsi. Minėti dalykai liudy-
tu, kad spalva metraščių kūrėjams buvo svarbi⁴⁵; drauge ši semantinė
analizė, regis, padeda susekti metraštininkų mintijimo eigą ir netgi jo
atspirties taškus.

Kodėl pasirinkti būtent Manvydai ir Davainos, istoriografijoje yra
keletas nuomonių⁴⁶. Dėl Davainų mums ganėtinai įtikinama atrodo
išsakyta Jerzy'io Ochmańskio, atkreipusio dėmesį į tam tikrus pasta-
rųjų ir Alberto Goštauto ryšius⁴⁷. Iš tiesų, atrodo, kad XVI a. juos su
šiuo didžiūnu siejo, kaip dabar vadintume, klientūriniai saitai (deja,
iš Kazimiero laikų žinių apie Eišiškių vietininkus beveik neturime).
Tuo tarpu Manvydai buvo savotiški Goštautų pirmtakai. Ypač tai pasa-
kyta apie pirmąjį Vilniaus vaivadą Albertą Manvydą. Tai, kad Goštauta
su Manvydais vienijo bendras patronas šv. Adalbertas, taip pat ši tą
reiškia⁴⁸. To meto pamaldumas, regis, neapsiėjo be tam tikros magijos
dozės, ir Mūro Geranainių tėvonis čia nebuvo kokia nors išimtis⁴⁹.

turėtosis Dieveniškės didžiojo kunigaikščio valia atiteko Goštautams (Semkowicz, *op. cit.*, p. 38–41). Neabejotina, kad būtent šio didiko vardas legendinės dalies kūrėju buvo pasitelktas įvardinti pramanytam Naugarduko ir Polocko kunigaikščiui, Žemaitijos valdovo Mantvilio vaikaičiui. Tačiau pastarasis yra Palemonidas, tad jo herbas mums lieka nežinomas, nors tam tikros potekstės, be abejo, yra įmanomos.

⁴⁵Atrodo, kad XVI a. Lenkijoje, taip pat ir Lietuvoje laukų spalvai reikšmės skirta mažiau. Šią Lenkijos heraldikos tendenciją pažymi Silvijus Mikuckis („Barwa w heraldyce średniowiecznej“, cz. 1, in: *Rocznik Towarzystwa Heraldycznego we Lwowie*, r. 1928–1929, p. 246–247), o įkandin jo – ir kiti autoriai (žr.: Józef Szymański, *Nauki pomocnicze historii*, Warszawa: PWN, 1983², p. 680; Górczyński, Kochanowski, Jońca, *op. cit.*, p. 20–21). Tačiau šiuo atveju, matyt, lėmė tai, kad Goštautas priklausė visuomenės elito aukščiausiam sluoksniui, turėjusiam galimybių susipažinti su europine heraldika ir jos kanonais, nors kažkiek minėta tendencija jį ar jo bendradarbius taip pat galėjo veikti. Be abejo, visa tai, kas čia pasakyta, kol nėra išsamių Lietuvos bajorų heraldikos studijų, lieka labai provizoriška.

⁴⁶ Jan Jakubowski, *Studia nad stosunkami narodowościowymi na Litwie przed Unią Lubelską*, Warszawa, 1912, p. 34; Jerzy Suchocki, „Geneza litewskiej legendy etnogene-
tycznej. Aspekty polityczne i narodowe“, in: *Zapiski Historyczne*, 1987, t. 52, z. 1, p. 41–42.

⁴⁷ *Op. cit.*, p. 158–159.

⁴⁸ Manvydo vaikaičiai, su kuriuo užgeso jo giminė, taip pat buvo Albertas.

⁴⁹ Plg. Goštauto bažnyčių fundacijas – Sidrovo bažnyčios „sub titulo sancti Adalberti Episcopi, patroni nostri“ fundacinis raštas išduotas 1535 m. Šv. Martyno (kanclerio tėvo dangiškojo užtarėjo) diena, VUB RS, sign. F. 57, Б 57/44, lap. 165 verso, 167 verso; Prūsijos kunigaikščio Alberto 1529. V. 14 laišką Goštautui. – *Elementa ad fontium editiones* / ed.

Legendinės dalies kūrėjų išradingumas šiandienos žmogų gali stebinti: žaidžiama ne tik vardais, bet ir heraldiniais simboliais bei motyvais. Jau minėtas miglotumas ne tik pasitarnauja kūrėjų fantazijai. Epizodai, kuriuose aptariami herbai, tampa daugiareikšmiai. Ši polisemija itin buvo mėgiama Renesanso laikais⁵⁰. Pamėgine ją perskaityti, gauname: Alšėniškiai⁵¹ – Giedraičiai (?), Gediminaičiai, Goštautai, Davainos ir Manvydai / Giedraičiai (?), Porajai – šv. Adalberto giminė. Logika akivaizdi: minimos su Albertu Goštautu „susijusios“ Lietuvos giminės. Tačiau tik kai kurios. Be abejo, pirmiausia tai protėviai iš motinos ir tėvo pusės (Alšėniškiai ir Goštautai)⁵².

Tačiau sugretinimas su kanclerio sudėtinu herbu⁵³ laukiamų vaisių neduotų, nes pastarasis atspindi pohorodlinę realybę. Metraštyje pasigestume Goštauto protėvių 1413 m. Horodlėje įgytų *Habdanko* ir *Zadoros* herbu. Daugmaž taip pat aišku, kodėl nėra *Drucko* – juk Drucko kunigaikščiai buvo Riurikaičiai. Pažymėtina, kad Goštautas ir jo aplinka šiai kūrybai turėjo visas reikiamas priemones: jo bibliotekoje būta herbyno⁵⁴ (beje, jis yra domėjimosi heraldika pats tikriausias liudininkas); kaip didikui ir aukštam pareigūnui jam buvo prieinama įvairi dokumentacija, kuri paprastai būdavo antspauduojama; vėliau užėmus

Carolina Lanckorońska, Romae, 1981, vol. 52, nr. 281, p. 16: „Addiderunt [nuntii] nec semel nec bis, sed frequentissime petitum a Magnificentia Vestra, ut eos, quos sacrum baptismi nomine, quos item fortuna ditionum vicinio coniuxisset Albertos, saderent ipsi amicitia sanctiore firmissiaque coniungere“. Pagaliau *Bogurodzicos* buvimas PLS Zamojskių nuoraše (darbiniame kanclerio egzemplioriuje) galbūt taip pat sietinas ir su šio šventojo kultu – juk šios giesmės autoriumi tuo metu laikytas šv. Adalbertas – tokia versija buvo išspausdinta Jano Laskio *Statute* (1506), kurį turėjo ir Goštautas. Tačiau kol neturime Lietuvos didikų pamaldumo studijų, mus gelbsti jau minėtas Borkowskos veikalas, gana išsamiai aptariantis valdančiosios Gediminaičių dinastijos religingumą.

⁵⁰ Михаил Соколов, *Вечный Ренессанс: Лекции о морфологии культуры Возрождения*, Москва: Прогресс-Традиция, 1999, p. 108–119. – Pasak Sokolovo, „kintanti perspektyva“ ir „lengvas semantinių ribų išplovimas“ buvo siektini bei pageidautini dalykai; šios tezės grindžiamos Renesanso rašytojų mintimis ir jų kūriniiais (*ibidem*). Tai nesunkiai paiškina elitinio kultūros pobūdžiu – tam tikri dalykai galėjo būti suprantami tik pašvęstiesiems, kuriems reikšmių nustatymas turėjo būti maloni intelektualinė mankšta, tuo tarpu dabarties tyrėjus tatai neretai priverčia pasijusti neįaukiai.

⁵¹ *Kentaurą* Alšėnų kunigaikščiai, galimas daiktas, jau vartojo 1388 m., tikrai – XV a. pirmoje pusėje – žr.: M. Gumowski, *Pieczenie książąt litewskich*, Wilno, 1931, p. 28–29, tab. IX, nr. 72, 73; R. Kiernowski, *op. cit.*, p. 16.

⁵² Rimantas Jasas, „Bychovco kronika ir jos kilmė“, in: *Lietuvos metraštis. Bychovco kronika*, p. 31.

⁵³ Kanoniškiausiu pavidalu jis išliko antkapinėje plokštėje Vilniaus Katedroje.

⁵⁴ „Книги рикарския на имя гербар“ – *Lietuvos Metrika* (toliau – LM), kn. 223, lap. 168.

kanclerio pareigybę jam buvo prieinamas ir valstybės archyvas, o tai buvo papildomas žinių apie lietuvių bajorų ir ne tik jų herbus žinių šaltinis. Kaip jau minėta, visuomenės elito atstovo dėmesys heraldikai buvo natūralus. Negalėtume teigti, kad jis buvo tuo metu būdingas išimtinai didikams, bet tada apčiuopiamesnes kultūrinės raidos formas jis įgijo tik Lietuvos kanclerio aplinkoje⁵⁵ – bajorijos mases šis procesas palietė tik XVI a. pabaigoje drauge su elitine kultūra⁵⁶. Pažymėtina ir tai, kad aukščiau minėtą Goštauto egocentrizmą neblogai paliudija tiek kita metraščių medžiaga, tiek 1525 metų memorialas.

Kaip teko patirti, siužeto autoriai neblogai pažino tuometinės Romos realijas. Vėlesnis Paraskovijos-Praksedos epizodas, regis, taip pat liudija apie Amžinojo miesto pažinimą – šiuokart sakralinės topografijos. Beje, čia taip pat esama įdomios jungties, galbūt liudijančios, kad šis epizodas į Lietuvos metraščius pateko neatsitiktinai ar bent jau nėra perdėm knyginis. V-ojo Kryžiaus žygio dalyvis, kardinolas, Šv. Praksedos bazilikos kunigas Giovanni's Colonna (+ 1244), daug prisidėjęs prie savos giminės galybės, iš Šventosios Žemės parsigabeno vadinajamą Atpirkėjo koloną (prie jos esą buvęs nuplaktas Kristus) – kaip padėką už išvadavimą iš saracėnų nelaisvės. Toji relikvija saugota Šv. Praksedos šventovėje ir XVI a. pradžioje buvusi neblogai žinoma⁵⁷. Pati bažnyčia iki šiol garsėja kaip to paties vardo šventosios ir jos sesers Pudencianos amžino poilsio vieta (joje galime išvysti senovinius seserų sarkofagus; abi šventosios taip pat vaizduojamos puikiose bizantinėse IX a. mozaikose)⁵⁸. Informacijos šaltiniai apie visas šias Ro-

⁵⁵ Matyt, neatsitiktinai, be jau minėto 1510 m. Goštauto bibliotekos herbyno, težinome Pauliui Alšėniškiui priklausiusi Dlugošo „Kleinodu“ egzempliorių su šio kunigaikščio vyskupo herbu.

⁵⁶ Eglė Patiejūnienė, *Brevitas ornata: Mažosios literatūros formos XVI–XVII amžiaus Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės spaudiniuose*, Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 1998, p. 333; Eugenija Ulčinaite, „Proginė literatūra“, in: *Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės kultūra*, p. 533–534. – Be abejo, šios išvados daromos šiuo metu tyrėjams prieinamų šaltinių pagrindu.

⁵⁷ Kaip tebesančia ją mini Rafaelis Volaterranus (1451–1537). – Raphael Volaterranus, *Commentariorum urbanorum XXXVIII libri* (1-as leid. Romae: Per Ioannem Alemanum 1506; 2-as – Paris, 1515; mes naudojomės 1552 m. Liono leidimu); Pietro Fedele, „Colonna“, in: *Enciclopedia Italiana di scienze, lettere ed arti*, vol. 10, Milano; Roma, Istituto Giovanni Treccani, 1931, p. 849; Chłędowski, *op. cit.*, p. 18–19.

⁵⁸ Lietuvos metraščiuose skaitome: „А потом забралася [Парасковгия] до Рима, и в Риме служила богу пилне, и мешкала колко годов, и окрестилася, которую называют святая Пракседыс [Račinskių nuoraše: „санкта Прекседыс“], а по-рускии Парасковгия, которой же в Риме и костел збудовали на имя ее святое, там ее и положили.“ – *ИСПЛ*, т. 35, p. 130; plg. dar p. 91, 147, 175, 195, 216; т. 32, p. 131.

mos įžymybes galėjo būti Alberto Goštauto giminaičiai: Vilniaus kanauninkas Jurgis Goštautas⁵⁹, kunigaikštis Paulius Alšėniškis⁶⁰, bičiulis Laurynas Międzyleskis⁶¹ ir kai kiti Romoje lankęsi aukštieji asmenys⁶².

Minėtinas įdomus E. Railos bandymas susieti romėnų vardus su konkrečiomis istorinėmis asmenybėmis⁶³. Vis tiksliai, regis, šis tyrinėtojas nebuvo tikslus, apsiribodamas vien XV amžiumi, tiksliau, pirmąją jo pusę. E. Raila nepastebėjo, kad Prospero vardo būta populiaraus Colonnų giminėje, o Giuliano – Cesarinių. Šiuo atveju minimam tyrėjui bus sutrukdęs neoviduramžiškas nusiteikimas bandant įminti analizuojamo teksto kodą⁶⁴.

DAR KARTĄ KARALIENĖ BONA IR – ALBERTAS GOŠTAUTAS?

Kaip jau užsiminėme, karalienė Bona buvo humanistinio išsilavinimo⁶⁵, mėgo mokytus žmones (jos poveikis Lietuvos kultūrai dar nėra tinkamai suprastas bei įvertintas) ir gebėdavo įvertinti išmoningas aliuizijas. Valdovei savo žymųjų kūrinį – *Giesmę apie stumbrą* (*Carmen... de*

⁵⁹ Alberto Goštauto dėdė Vilniaus kanauninkas Jurgis Goštautas lankėsi Italijoje 1476–1477 m. – Władysław Semkowicz, „Gasztołd Jerzy“, in: *PSB*, t. 7, p. 298; dėl giminystės žr.: Rimvydas Petrauskas, „XV amžiaus Lietuvos bajorijos struktūra: giminės problema“, in: *Tarp istorijos ir būtovės*: Studijos prof. Edvardo Gudavičiaus 70-mečiui, Vilnius: Aidai, 1999, p. 135.

⁶⁰ Kaip Lucko vyskupas 1512 m. dalyvavo V Laterano susirinkimo posėdžiuose ir išbuvo Amžinajame mieste apie pusmetį (Paulius Rabikauskas, *Lietuvos globėjas šv. Kazimieras*, Vilnius; Kaunas: LKMA, 1993, p. 55). Igno Jonyno teigimu, Romos sakralinė architektūra jaunam dvasiškiui padariusi neišdildomą įspūdį, 1536 m. jis uoliai ėmėsis Vilniaus katedros rekonstrukcijos italų renesanso dvasia. – [Ignas Jonynas], „Alšėnų kunigaikščiai“, in: *Lietuviškoji enciklopedija*, Kaunas, 1933, skilt. 353–355.

⁶¹ Vilniaus kanauninkas prepozitas ir LDK raštininkas, nesyk su diplomatiniais pavedimais vykęs į Romą; nuo 1517 m. Apaštalu Sosto protonotaras ir Laterano grafas, kaip popiežiaus Leono X nuncijus dalyvavęs Bonos karūnacijoje. – Krzysztof Baczkowski, „Międzyleski Wawrzyniec h. Jastrzębiec“, in: *PSB*, t. 31 (1), Wrocław [i in.], 1976, p. 45–47.

⁶² Paties Goštauto studijų klausimas tebėra neišskus, apie kokią nors jo kelionę į Apeninų pusiasalį žinių taip pat nėra.

⁶³ Eligijus Raila, „Lietuvos atradimas...“, p. 298–303; Idem, „Palemono legenda: istoriografinės...“, p. 130–134.

⁶⁴ Stephen C. Rowell, „Amžinos pretenzijos...“, p. 22; Railai taip pat oponuoja Eugenija Ulčinėitė, žr. šios mokslininkės habilitacinę studiją *Lietuvos Renesanso ir Baroko literatūra: Retorinės kultūros ir retorinio mąstymo modeliai* (Vilnius, 1997, p.17).

⁶⁵ Žr. 4 išnašą.

statura, feritate ac venatione bisontis, Krokuva, 1523) – bei kita, skirtą pergalei prieš turkus apdainuoti (*Nova et miranda de Turcis victoria*, ten pat, 1524), paskyrė jos proteguotas iš Lietuvos Didžiosios Kunigaikštijos kilęs poetas Mikalojus Husovianas. Išsilavinęs, perpratęs žodžių žaismo meną asmuo buvo ir Albertas Goštautas⁶⁶. Tad 2-osios redakcijos vardus galėtume laikyti savotiška dedikacijos forma⁶⁷.

Šitai Lietuvos metraščius suartina su progine panegirine literatūra. Beje, pastarojo tipo kūrinėlius Renesanso epochoje būdavo įprasta talpinti leidžiamų knygų pradžioje. Jų paskirtis – padėka mecenatui, globėjui ar noras atkreipti įtakingo asmens dėmesį. Kaip itin artimą analogą galėtume nurodyti karališkąją šeimą aukštinančias eiles Decijaus genealoginiame veikalėlyje apie Jogailaičius *De Jagellonum familia*⁶⁸; tiesa, ir pati Mechoviečio kronika su visais savo priedais buvo dedikuota valdovui.

Bonai dėmesio nei gimtinėje, Italijoje, nei atvykus į Lenkiją poetų, humanistų dėmesio netrukė. Beje, galbūt norą išiteikti karalienei taipogi atspindi iš pirmo žvilgsnio lyg keistoka Goštauto pagarba šv. Mikalojui – savo pikčiausio priešo Mikalojaus Radvilos Jaunesniojo (apie 1470–1522 I) patronui!.. Čia reikia nurodyti, jog dar tebebūdamas Trakų vaivada, Goštautas rūpinosi užbaigti šiam šventajam skirtą bažnyčią⁶⁹, o savo tėvonijoje Geranainyse nuosavos pilies pašonėje 1519–1529 m. pastatydino to paties vardo mūrinę bažnyčią. Bonos tėviškėje, Baryje, buvo šv. Mikalojaus (IV a. gyvenusio Miros vyskupo) kapas, sutraukdavęs gausius maldininkus; jam dedikuota iškili bazilika, jis laikytas šio miesto globėju. Nurodytina ir tai, kad preliminarios Bonos ir Žygii-

⁶⁶ Apie tai bylotų mįslingasis įrašas *Pirmojo Lietuvos Statuto Zamojskių* nuoraše bei jam adresuotas Prūsijos kunigaikščio laiškas, pastarąjį žr.: *Elementa...*, nr. 322, p. 56; M. Bogucka, *op. cit.*, p. 149, 261. Pastebėsime, jog abiem šiais atvejais žodžių žaismo taikiklyje yra Bonos asmuo.

⁶⁷ Beje, romėniškosios lietuvių kilmės atsiradimą metraščiuose su „lietuvių valdančiojo elito“ noru išiteikti Bonai mėgino sieti vienas iš Lietuvos metraščių rimtesnių tyrinėtojų Viačeslavas Čamiaryckis. – В.А. Чамярыцкі, *Беларускія летапісы як помнікі літаратуры*, Мінск: Выдавецтва „Навука і тэхніка“, 1969, p. 157–158.

⁶⁸ Lap. E^o, E⁷, E⁸ verso patalpinti Žygimanto Senojo, jo žmonos ir mažojo Žygimanto Augusto portretai su epigramonis. Šis Decijaus darbas buvo išspausdintas 1521 m. Krokuvoje kaip Mechoviečio kronikos priedas.

⁶⁹ Goštauto fundacinis raštas datuojamas 1521 XII 5, Žygimanto Senojo, patvirtinantis fundaciją – 1522 III 12. – VUB RS, sign.: f. 57, nr. Б 53/44, lap. 31–32; Stanislovas Mikulionis, *Trakų Šv. Mikalojaus Vyskupo bažnyčios ir bernardinų vienuolyno statybos istorija*, (*Acta Academiae artium Vilnensis*, 1), V., 1993, p. 13–15.

manto Senojo jungtuvės įvyko 1517 XII 6, t. y. per Šv. Mikalojų⁷⁰, o gimus Žygimantui Augustui jaunoji karalienė į Bari kaip padėkos votą išsiuntė sidabrinę Miros vyskupo figūrėlę. Visa tai liudija apie ypatingą Bonos santykį su šiuo šventuoju⁷¹. Tad ir kanclerio pastangos visai nestebintų, ypač turint omeny gerai žinomą kurį laiką trukusį Goštauto ir karalienės glaudų bendradarbiavimą⁷².

Be abejo, čia galimi ir kiti aiškinimai. Šventasis Mikalojus buvo ne tik Bario, bet ir neteisingai apkaltintųjų patronas. To meto „bestselleryje“ Jokūbo Voraginiečio *Aukso legendoje* (jo būta Goštauto bibliotekoje) yra pasakojimas apie tai, kaip nedoram imperatoriaus Konstantino prefektui apšmeižus tris kunigaikščius užsirūstines Konstantinas juos pasmerkia mirčiai. Belaukdami kalėjime bausmės, nelaimėliai puola karštai melsti šventąjį Miros vyskupą užtarimo. Ir įvyksta stebuklas: per sapną Mikalojus pasirodo imperatoriui ir nenaudėliui prefektui, praneša apie jų laukiančią negarbingą žūtį, tuomet šie išsigąsta, kunigaikščiai atgauna laisvę ir turėtą Konstantino malonę⁷³.

Siužetas be galo primena paties Goštauto likimą: apkaltintas sąmokslu su Mykolu Glinškiu ir savo valdovo išdavyste, suimtas ir likęs be turėtųjų pareigybių, įnirtingai juodinamas savo varžovo – Trakų, o vėliau Vilniaus vaivados bei kanclerio Mikalojaus Radvilos Jaunesniojo, Albertas galiausiai sulaukia išteisinimo⁷⁴. Dar daugiau, likimo ironija po priešo mirties jam atitenka pastarojo užimtos aukščiausios

⁷⁰ AT, t. 4, nr. 301, p. 239; *Scriptores rerum Polonicarum*, t. 2, p. 153; Pociecha, *op. cit.*, p. 205–212; Borkowska, *op. cit.*, p. 226.

⁷¹ Borkowska, *ibidem*.

⁷² Jo pradžia galbūt galėtume sieti su 1519 m., t. y. su Bonos patikėtinio Lauryno Międzyzyleskio misijos LDK pradžia; šios misijos esmė, regis, buvo palankios karalienei partijos subūrimas. 1522 m. iškilus Žygimanto Augusto išrinkimo didžiuoju kunigaikščiu klausimui, Goštautas iškilo kaip šios partijos lyderis. Goštauto ir Bonos sąjunga truko maždaug iki 1528–1529 m. – Plg. Bogucka, *op. cit.*, p. 100.

⁷³ Jacobus de Voragine, *Legenda aurea sanctorum, sive Lombardica historia*, Strassburg: [Typogr. operis Jordani de Quedlinburg (=Georg Husner)], 1490, f. [a⁶ verso] (naudotasi VUB egzemplioriumi); LM, 223, lap. 168.

⁷⁴ И. Малиновский, *Сборник материалов, относящихся к истории панов рады Великого княжества Литовского*, Томск, 1901, p. 409; AT, t. 7, Posnaniae, 1859, nr. 36, p. 262–264. – Regis, šis Voraginiečio epizodas (antrojo kunigaikščio vardas – *Ursus*) kaip literatūrinis modelis pasitarnavo aprašant aukščiausiai minėtų trijų ponų-tarėjų siuntimą į pietryčių Lietuvą. Epizodo pradžioje trys kunigaikščiai – Nepotianas, *Ursus* ir Apilionas – imperatoriaus taip pat siunčiami į provinciją. – Jacobus de Voragine, *ibidem*. Toks *Aukso legendos* pasitelkimas dėl jos artimumo Viduramžių romanams anaipso nestebintų.

pasaulietinės LDK pareigybės. Nuo tada, galima sakyti, prasideda „Goštauto era“, trukusi, tiesa, mažiau nei dvidešimt metų, tačiau ilgam iširėžusį ainių atmintin.

Jis buvo pamaldus žmogus. Apie tai liudija daug dalykų. Jų čia neliesime dėl vietos stokos. Tik pažymėsime, kad statydamas bažnyčias taip išties galėjo atsidėkoti už savo išteisinimą ir, veikiausiai, už savo maldų išklausymą; dar galėtume prisiminti ypatingai stiprų Mikalojaus Stebukladario kultą Rusijoje (Goštauto žmona Sofija buvo tikra rusė, o motina ir pamotė buvo kilusios iš stačiatikiškų šeimų). Matyt, ši asmenį galėjo veikti keletas priežasčių, o jo aukščiau aptartąją veiklą skatinti keletas motyvų.

* * *

Plačiajame sąvade įvykdoma kontaminacija – Prosperas Colonna virsta „Prosperu Cezarinu (t.y. Cesariniu) iš Kolonų“. Galbūt pernelg tiesmuka asociacija ilgainiui kancleriui bei jo aplinkai pasirodė neparanki; siekiant ją panaikinti buvo sukurtas minėtas hibridas, kuris, regis, nelaikytinas atsitiktiniu – Cesarinių herbe taip pat esama kolonos⁷⁵. Nemažiau reikšminga yra ta aplinkybė, kad XV a. pastarieji buvo artimai susigiminiavę su Colonnomis ir taip pat Bažnyčiai davė keletą kardinolų, tarp jų Giuliano (Julijoną; 1466–1510), ir Alessandro (?–1542, kardinolas nuo 1517 m.); šių dviejų motinos buvo iš Colonnų giminės⁷⁶. Pridurkime, kad „Cezarinus“ skamba nemažiau tauriai romėniškai nei „Columna“⁷⁷.

HEKTORAS IŠ ROŽIŲ, ARBA TROJOS MITO PĖDSAKAS. JULIJONAS URSINAS

Kur galėtume ieškoti Hektoro? Trojos karo herojų vardus sutinkame XVI a. pradžioje popiežiaus rūmuose – tai Lenkiją uoliai globojęs

⁷⁵ Vittorio Spreti e collaboratori, *Enciclopedia storico-nobiliare italiana*, vol. 2, Milano, 1929, p. 432–433.

⁷⁶ *Dizionario biografico degli Italiani*, vol. 24, 1980, Roma: Istituto della Enciclopedia italiana, 181–182, 188–197.

⁷⁷ Jaso nuomone, kad Cezarino pavardė pasitelkta „tiesioginei Lietuvos didžiųjų kunigaikščių kilmei iš Romos imperatorių pabrėžti“ (*Lietuvos metraštinis*, p. 194, paaiškinimas 5) taip pat galima būtų imti domėn, tačiau šiuo atveju tai būtų noras paveikti menčiau išprusiusius skaitytojus.

kardinolas Achille⁷⁸ ir jo brolis, ilgametis dviejų popiežių, Julijaus II ir Leono X, ceremonmeisteris Paris de Grassis⁷⁹. Tai buvo žymūs savo laiko ir gerai lenkams bei, manytina, lietuviams žinomi asmenys⁸⁰. Galbūt buvo ataidėjusi kokia nors žinia ir apie garsiuosius 1503 m. Barlettos įvykius, kuomet šio Pietų Italijos miestuko pašonėje Hektoro Fieramoscos vadovaujami 12 Prospero Colonnos italų riterių susigrūmė dvikovoje įveikė tokį pat skaičių prancūzų⁸¹.

Kita vertus, tie vardai populiarūs buvo ir tuometinėje Lenkijoje, kurioje prasilavinusi publika taip pat skaitė vadinamojo „Trojos ciklo“ romanus, parašytus Dareto Frygo, Dikčio Kretiečio ir Guido delle Colonne⁸². Skaitė ir LDK – tą mums paliudija dažnai cituojamos Skorinos Biblijos (1519) pratarmės eilutės⁸³, paties kanclerio bibliotekos knygų sąrašai (tarp lotyniškų knygų – net kelios *Trojos* versijos⁸⁴) bei išlikę gudiškieji nuorašai ir inkunabulai⁸⁵. Hektoras buvo minimas ir pasaulio

⁷⁸ Henryk Wojtyśka, „Grassi Achille“, in: *Encyklopedia Katolicka*, t. 6, Lublin: KUL, 1993, col. 49–50.

⁷⁹ Umberto Benigni, „Paris de Grassis“, in: *The Catholic Encyclopedia*, vol. 6, New York: The Encyclopedia Press Inc., 1913, p. 729; Pociecha, *op. cit.*, p. 100.

⁸⁰ Su Pariu nemaloniai susidūręs buvo Międzyzyleskis – jo, kaip neteisėto delegato, 1513 m. ceremonmeisteris neįleido į Penktojo Laterarano Susirinkimo (1512–1517) vieną posėdžių. Regis, šiame susirinkime drauge su Albertu Radvila dalyvavo Paulius Alšėniškis. – W. Przyańkowski, *Żywoty biskupów wileńskich*, t. 1, Petersburg, 1860, p. 134.; *Herbarz polski Kaspra Niesieckiego S.J.*: Powiekszony dodatkami i z późniejszych autorów, rekopismów, dowodów urzędowych i wydany przez Jana Nep. Bobrowicza, t. 4, W Lipsku, 1839, p. 362.

⁸¹ Saverio La Sorsa, „Barletta. Storia. La disfida di Barletta“, in: *Enciclopedia Italiana di scienze, lettere ed arti*, vol. 6, Milano; Roma: Istituto Giovanni Treccani, 1930, p. 198–199; Adriano Augusto Michieli, „Barletta“, in: *Grande dizionario enciclopedico UTET*, vol. 2, Torino, 1966, p. 715. – Tuo tarpu vargu ar metraščių kūrėjai būtų ryžęsi kaip nors užsiminti apie tikrą ar tariamą Bonos meilužį Hektorą Pignatelį, su kuriuo ji neva buvo užmezgusi romana Baryje (apie tai žr.: Pociecha, *op. cit.*, t. 1, p. 177, 305).

⁸² *Kultura polska epoki średniowiecznej XIV–XV w.*, pod. redakcją Bronisława Geremka, Warszawa: Semper, 1997, p. 716–718; Teresa Michałowska, *Średniowiecze (Wielka historia literatury polskiej)*, Warszawa, 2000 (wyd. 6-e), p. 652–653; Edward Potkowski, *Książka rękopiśmienna w kulturze Polski*, Warszawa, 1984, p. 132, 214, 206, 220.

⁸³ „Аще ли кохание имаши ведати о военных а о богатыхских делех, чти книги Судей или книги Махавеев, более и справедливие в них знайдеш, нежели во Александрии или во Трои“. – Жг.: Францыск Скарына, *Творы: Прадмовы, сказанні, пасляслоўі, акафісты, пасхалія*, уступ. арт., падрыхт. тэкста А.Ф. Коршунава, Мінск: Навука і тэхніка, 1990, p. 47.

⁸⁴ „Книги о Троея“, „другая Троея от князя Грегора“. – *LM*, 223, lap. 168; antruoju atveju čia neabejotinai turima omenyje Guido delle Colonne (lot. Guido de Columnis) *Historia destructionis Troiae*, veikiausiai, vienas iš Strasburgo 1486–1494 m. leidimų.

⁸⁵ *Хрэстаматыя на старажытнай беларускай літаратуры*, склаў А.Ф. Коршунаў, Мінск, 1959, p. 446; Nojus Feigelmanas, *Lietuvos inkunabulai*, Vilnius: Vaga, 1975, p. 437.

kronikose, ir Wernerio Rolevincko *Amžių sampynoje* (*Fasciculum temporum*)⁸⁶. Ir nenuostabu – juk iš Trojos karo herojų Hektoras buvo populiariausias ir apskritai įėjo į žymiausių visų laikų karžygių devynetą⁸⁷. Tad šio riterio etalono vardo pasitelkimas metraščiuose yra visiškai natūralus – juk kalbama apie iškiliausias romėnų *bajorų* gimines.

Atkreiptinas dėmesys ir į tai, kad romėnai, o tuo pačiu ir italai anuomet laikyti trojėnų palikuonimis. Galima nurodyti ir dar vieną gerai žinomą faktą, kad nemažai Europos tautų ir valdovų, pradedant Cezariu ir Augustu, save kildino būtent iš pastarųjų. Nurodytina ir dar viena aplinkybė: po 1500 m. Senajame Žemyne išigali romėniška kilmę akcentuojančios mitologijos, atitinkamai sutelkiant dėmesį į respublikonišką (tą darė Italijos miestai) ar į imperinę tradiciją (šitaip elgėsi didžiosios monarchijos)⁸⁸; prisiminus anksčiau išdėstytus dalykus galima nurodyti, jog kartu tai buvo ir referencija į trojėniškąsias ištakas. Taigi visai įmanoma, kad metraščiuose užrašyta teorija atliepia madingą to meto tendenciją, o vyriausiojo Priamo sūnaus vardas ženklina ne tik aukščiau nurodytus dalykus (Antiką, riterystę), bet ir atvykėlių romėnų genealogines sąsajas su Troja.

Vis dėlto atsakymas, praveriantis duris į metraščių kūrėjų dirbtuvę ir paaiškinantis šio personažo „technines“ atsiradimo priežastis, regis, slypi *Sampynoje*. Šiuo veikalu neabejotinai naudotasi surašant legendinę dalį⁸⁹. Prie tokios minties veda ne tik tai toji aplinkybė, kad šio veikalo būta Goštauto bibliotekoje, bet ir paties veikalo parankumas (*Sampynoje* trumpos istorinės žinutės sunertos ant vientiso genealoginio karkaso nuo Adomo iki XV a. valdovų; būtent šis vaizdumas ir konspektyvumas ir buvo jos privalumas, lyginant su pasaulio kronikomis, kuriose analogiška medžiaga išblaškyta, tiesą sakant, minėti

⁸⁶ 1478 m. Kiolno leidimas, leid. Nicolaus Goetz, VUB egz., lap. IX (paginacija sužymėta rubrikuotojo ranka). Šis veikalas ir tiksliau neįvardyta pasaulio kronika („Кроника всего свера“) 1510–1511 m. minimi tarp Goštauto knygu. – *LM*, 223, lap. 168.

⁸⁷ Ši devyneta sudarė: trejetas pagonių (Hektoras, Aleksandras ir Cezaris), trejetas žydu (Jozue, Dovydas ir Judas Makabėjus) bei trejetas krikščionių (Artūras, Karolis Didysis ir Gotfrydas Bujonietis). – C.S. Lewis, *The Discarded Image: An Introduction to Medieval and Renaissance Literature*, Cambridge: Cambridge University Press, 1995, p. 181.

⁸⁸ „Mythology and Court Culture in Early Modern Europe, 1350–1800“ – <http://camel.conncoll.edu/academics/departments/arhistory/baldwin/Textbook4Sale/MythsHeroesEmpires.doc> <2002 03 19> (p. 7–8).

⁸⁹ Čia neturime galimybės apžvelgti visų legendinės dalies šaltinių. Iš jų šiame kontekste be jau įvardytų visų pirma minėtinos Hartmanno Schedelio ir Jokūbo Pilypo Bergamiečio pasaulio kronikos.

dalykai nulėmė didžiulį šio veikalo populiarumą mažne visoje katalikiškoje to meto Europoje).

Hektoras minimas dviejose vietose – kai pasakojama apie Trojos sugriovimą ir apie pirmuosius Italijos bei Graikijos valdovus⁹⁰. Pirmiausia pateikiama standartinė šio herojaus charakteristika: „Hector primogenitus legalis prudens fidelis et incompabilis fortitudinis et strenuitatis“⁹¹ („Hektoras – teisėtas [Priamo] pirmagimis, išmintingas, ištikimas, nepranokstamos galios ir tvirtybės“). Gretimas stulpelis paskiriamas Enėjui: „Iste eneas post delatam troyem a grecis relegatus venit in ytaliam cum viginti navibus et plurima bella constituit[.] Hic fertur in coniungem habuisse filiam priami eleusinam et deus factus fuit errore vulgi“ („Tasai Enėjas po Trojos sunaikinimo graikų išstremtas dvidešimčia laivų atvyko į Italiją ir daugel kariavo. Pasakojama, kad jis čia buvo vedęs Priamo dukterį Eleusinę ir prietaringos liaudies buvo sudievinatas“).

Žemiau tęsiama genealoginė Italijos valdovų schema („Reges ytalie“), kuri yra viena išsistinės genealogijos nuo Adomo iki XV a. pasaulietinių valdovų grandžių. Galime pridurti, kad tai – ideali priemonė konstruojant atitinkamą mitinę Lietuvos valdovų seką. Šiame puslapyje iš Italijos monarchų nurodomas tik Enėjas pažymint jo valdymo metus („Eneas annis tribus“). Greta jam skirto genealoginio apskritimo – pastaba: „De hoc dicuntur descendisse iulius cesar et octavianus augustus“ („Teigiama jo ainiiais buvus Julijų Cezarį ir Oktavianą Augustą“); žemiau paminimas Hektoro sūnaus Franko ir brolių Turko (eponiminių Prancūzijos ir Turkijos karalių) pabėgimas iš Trojos ir tai, jog jie esą minėtų karalysčių įkūrėjai. Kitame puslapyje pasakojama apie Enėjo sūnus, specialia pastraipa pažymint, kad tai – „Hektoro ainiai kaip tikri įpėdiniai“ („Hectoris filii tamquam veri heredes“)⁹². Apie Brutą, kurio odisėja taip pat labai primena Palemono ir jo palydos („per maria vagando locum aptum querentes: casu venerunt in angliam insulam optimam“), pirmuosius graikų, žydų valdovus. Visko ir neišvardijus matyti, kad šie puslapiai yra tiesiog užversti panašaus turinio medžiaga. Šiomis aplinkybėmis „Hektoro iš Rožių“ pasirodymas Palemono aplinkoje yra visiškai natūralus⁹³.

⁹⁰ *Fasciculus temporum*, lap. IX r–IX v.

⁹¹ *Ibidem*, lap. IX r.

⁹² *Ibidem*, lap. IX v; plg.: Vergilius, *Aeneis*, I 272–273. Matyt, nedaug tesuklystume teigdami, jog tam tikrą vaidmenį čia bus suvaidinusi ir aktyviai to meto kultūroje funkcionavusi šio bei keleto kitų Antikos autorių kūryba.

⁹³ Čia patogu pastebėti, kad vis dar atkakliai tebereiškia nuomonė, jog Lietuvos

Tarp Orsinių nebuvo Julijonų, tik Julijus (Giulio⁹⁴). Galima būtų su-
tikti su E. Raila, kad Julijono vardas pasiskolintas iš žymiojo kardino-
lo Cesarinio, 1444 m. galvą padėjusio Varnos mūšyje⁹⁵, tačiau kodėl
reikėtų ignoruoti kitus Julijonus? Tai ir anksčiau minėtas Giuliano Jau-
nesnysis, ir tuo metu gyvenęs kitas itin garsus bendravardis – 1471–
1503 m. kardinolas Giuliano delle Rovere, 1484–1492 m. faktiškai valdęs
vietoje silpno pontifiko Inocento VIII, o nuo 1503 iki 1513 m. žinomas
kaip popiežius Julijus II „Baisysis“, beje, vedybų keliu susigiminiavęs
tiek su Colonnomis, tiek su Orsiniais⁹⁶. Dar galėtume prisiminti vieną
iš pretendentų į kunigaikštystės Bonos Sfozos ranka, popiežiaus Leono
X brolių Giulianą Medičį⁹⁷. Tad Julijonas – visais atžvilgiais tinkamas,
juolab iš tiesų romėniškas vardas, tapęs vienu elementarių krikščio-
niškosios Vakarų kultūros ženklų dėl išimtinio pagonybės gaivinto-
jo imperatoriaus Julijono Atskalūno (332–363). Nors ir čia, kaip ir Hek-
toro atveju, galimas daiktas, būta literatūrinio šaltinio. Jau minėtame
Decijaus dienoraštyje kelis syk minimas Boną drauge su Prosperu Co-
lonna Boną atlydėjęs kilmingas romietis Giulianas Capranica. Tik ties
šių dviejų svečių pavardėmis Decijaus paskelbtuose svečių sąrašuose
yra pažymėta *Romanus*⁹⁸. Tad gal vis dėlto omenyje turėtas Giulianas
Capranica?⁹⁹

metraščių kūrėjai sekė išimtinai *Būtųjų laikų pasakojimu*, nepaiso, jog pastarajame stinga
bent keletas svarbių elementų – herojų priverstinės kelionės ir pomirtinio sudievinimo,
nekalbant jau apie skirtingą apaštalo Andriaus ir Palemono kelionės kryptį; tuo tarpu
vakarietišku versiju atveju bent jau iš pradžių ji sutampa.

⁹⁴ Popiežiaus Aleksandro Borgia'os numarinto kardinolo Giambattista'os Orsini'o
sūnėnas, pasižymėjęs karuose su Karoliu VIII ir Suleimanu Puikiuoju. – Luigi Salvatorelli,
„Orsini“, in: *Grande dizionario enciclopedico UTET*, vol. 13, Torino, 1970, p. 769.

⁹⁵ Raila, „Lietuvos atradimas...“, p. 302; Idem, „Palemono legenda...“, p. 132–133.

⁹⁶ Michael Ott, „Pope Julius II“, in: *The Catholic Encyclopedia*, vol. 8, New York: The
Encyclopedia Press, Inc., 1913, p. 562–564; Jozef Lenzenweger [ir kt.], *Katalikų bažnyčios
istorija*, vertė Romualdas Grucė ir Giedrė Sodeikienė, d. 1, Vilnius: Katalikų pasaulis,
1996, p. 288. Žymūs vardai rašytojų nuolat buvo aktualizuojami, tą gerai paliudija
Erazmo veikalėlis *Julius exclusus*, I leid. 1517 m.

⁹⁷ Pocięcha, *op. cit.*, t. 1, p. 181. Tai buvo neblogai Lenkijos ir Lietuvos valdovo dvarui
žinomas asmuo – žr. 112 išnašą.

⁹⁸ „Illustris Prosper Columnensis, Romanus [...] Julianus de Crepanica, Romanus“,
„Julianus de Crepanica, Romanus. [...] Dnus. Prosper Colonna, Romanus“ (*AT*, t. 4,
p. 308, 319). Pirmuoju atveju išvardijami svarbesni atvykėliai, pažymint jų kilmę – *Cremo-
nensis, Neapolitanus* ir pan., antruoju – vaišėse, įvykusiose karalių rūmuose tuoj po
bažnytinio santuokos palaiminimo ceremonijos, dalyvavusi rinktinė paties aukščiausio
rango publika – kunigaikščiai, senatoriai bei į iškilmes deleguoti užsienio šalių pasiun-
tiniai. Šiame sąrašė jie – vieninteliai italai, užtat jame esama ir dviejų LDK atstovų –

Galime klausti: kodėl būtent keturios giminės (jei skaičiuotume su laiku išmirusią Palemonidų, būtų penkios, ir taip pasielgti gal net būtų teisingiau)? Matyt, todėl, kad apsiribojimas Colonnomis ir Orsiniais būtų buvusi pernelyg atvira aliuzija ir todėl, kad buvo svarbu išaukštinti Kentauro herbo giminę (Alšėniškių protėvius). Kentauro herbas puikiai tiko, nes buvo „iš Antikos“. Tačiau triada nesitenkinta. Pasielkta dar ir ketvirtoji – Rožės herbo giminė. Tiesa sakant, jai skirtas gana kuklus vaidmuo, nes jos nariai (kaip ir „Ursinai“) į legendinę valdovų genealogiją nepateko. Matyt, turėjo įtakos ypatingas trejeto archetipinis pobūdis ir pasirinktoji pasakojimo strategija, plg.: 3 Palemono sūnūs, 3 dinastijos, 3 kunigaikštijos – Lietuva, Žemaitija ir Rusia, 3 didikai ir t. t. Be to, gal iš tiesų ketvertas pasirinktas kaip pilnatvės, pasaulio visumos ir tvermės skaičius¹⁰⁰ (čia galima būtų prisiminti ketvertą evangelistų, keturias kryžiaus šakas ir t.t.). Nors šiuo atveju, kaip jau anksčiau minėjome, puikiausiai tiktų ir penketas, nes kryžiaus ar pasaulio visumą sudaro centras ir keturios šakos ar pasaulio šalys; be to, penketas, kaip ir ketvertas, simbolizavo žmogų. Žodžiu, tai makrokosmo ir mikrokosmo skaičiai¹⁰¹. Šiaip ar taip, rožė, kaip jau minėjome, buvo itin populiarī figūra Europos heraldikoje ir dėl šios priežasties legendinės dalies kūrėjus turėjo puikiausiai tenkinti. Romėnų didikų herbai, be abejo, yra anachronizmas, nes atsirado Viduramžiais, tačiau XVI a. pradžią nuo jų atsiradimo jau skyrė ne vienas šimtas metų. Todėl šis anachronizmas nė kiek nestebina, anuomet jis dargi buvo itin paplitęs, mat neįsivaizduota, kad idealizuojami Anti-

„Dnus. Hlinitza, capitaneus Brestensis Lituanus [...] Constantinus, dux Ostrogensis, Ruthenus“ (tai – Bresto seniūnas Jurijus Iljiničius ir etmonas Konstantinas Ostrogiškis). Akivaizdu, kad minėti sąrašai ar verbalinė analogiško turinio informacija Palemono kelionės dainiams taip pat galėjo būti pravartūs.

⁹⁹ Apgailestaujant tenka pažymėti, kad vis dėlto šis klausimas lieka atviras. Jau parašius straipsnį Lenkijos nacionalinėje bibliotekoje pavyko susipažinti su dienoraščio spausdinta versija (mikrofilmu). Joje išryškintas (surinktas didžiosiomis raidėmis) tėra Prospero vardas.

¹⁰⁰ Pentti Lempiäinen, *Skaičių simbolika*, vertė Aida Krilavičienė, Vilnius: Tyto alba, 2001, p. 89–109; Raila, „Palemono legenda...“, p. 131.

¹⁰¹ Pentti Lempiäinen, *op. cit.*, p. 111–117. Gintaras Beresnevičius išvelgia senas mitologines Palemono kelionės šaknis; pasak šio tyrėjo, Palemono ir keturių kilmingiausių gimiinių vadų skaičius – penketas – yra indoeuropietiška realija. – Gintaras Beresnevičius, „Palemono legendos periferinis turinys (2). Lietuviai ir airių atsikraustymo legendų paralelės“, in: *Naujasis Židinys-Aidai*, 2000, nr. 11–12, p. 538–539.

kos herojai būtų galėję apsieiti be šių riterijos atributų¹⁰². Ši sumani kombinacija visgi nėra atsitiktinė: kaip jau minėta, tarp lotyniškų Goštauto bibliotekos knygų būta herbyno. Jame galėjo būti ir daugelis čia paminėtų herbu.

Renesanso kultūroje, lyginant su Viduramžiais, žaismės padaugėja – kaip rašė Johanas Huizinga, Renesanso kultūra yra žaismės kultūra, čia pat konstatuodamas, kad šiai žaismei nestigo rimties¹⁰³. Legendinės dalies atveju mes kaip tik ir susiduriame su Renesansui būdinga semantine žaisme¹⁰⁴. Ir todėl nereikėtų vakarietiškame, pasaulietiškos dvasios tekste ieškoti gilios visą jį persmelkiančios bei susiejančios krikščioniškosios simbolikos kaip kokioje nors Viduramžių kryžininkų kronikoje ar ganėtinai skirtingoje sociokultūrinėje aplinkoje subrandintame *Pasakojime apie Vladimiro kunigaikščius*¹⁰⁵. Pernelyg nesureikšminant sakralios metraščių pradžios bei vienos-kitos sąsajos su Šventuoju Raštu, visų pirma derėtų kalbėti apie tam tikrą literatūrinę techniką. Juk Šventasis Raštas anuomet buvo universalus kultūrinis modelis. Apskritai nekyla nė mažiausios abejonės, kad palemoniškas mitas yra vienas ryškesnių Lietuvos pritapimo prie Europos intelektualiosios kūrybos lauko ženklų. Įsimintina ir tai, kad šitaip išties talentingai papildyta dar iki vėlyvųjų metraščių egzistavusi lietuvių elito kilmės iš romėnų teorija būtent tokiu pavidalu įsitvirtino LDK raštijoje¹⁰⁶.

IMPLIKACIJOS METRAŠČIŲ CHRONOLOGIJAI

Pabaigai dar kelios pastabos. Straipsnyje išdėstyta medžiaga verčia 2-ąją Viduriniojo sąvado redakciją datuoti ne anksčiau kaip 1518 m. Pirmasis „italų“¹⁰⁷ atvykimas tikriausiai prefigūruoja 1518 m. kelionę, o Prosperas iš Kolonų – istorinį Prosperą Colonna, tuo pačiu ir karalienę Boną.

¹⁰² Plg.: Patiejūnienė, *Brevitas ornata*, p. 53.

¹⁰³ Йохан Хейзинга, *Homo ludens*: Статьи по истории культуры, пер. Д.В. Силивестрова, Москва Прогресс-Традиция, 1997, p. 174–175.

¹⁰⁴ Apie ją plačiau žr.: Соколов, *op. cit.*, p. 106–119.

¹⁰⁵ Šio kūrinio atveju pirmučiausia turime omenyje sakralizuotą Rusijos valdovų genealogiją.

¹⁰⁶ Plg.: Artūras Vasiliauskas, „Antika ir sarmatizmas“, in: *Lietuvos Didžiosios Kunigaikštijos kultūra*, p. 18.

¹⁰⁷ Rowellas yra atkreipęs dėmesį į klaidingą žodžių *no вълоску* vartoseną (Rowell, *op. cit.*, p. 13). Panašiai nepreciziškai „italus“ mini ir kiti to meto šaltiniai. Plačiau šią temą paliečiame savo straipsnyje apie 1510 m. lenkiškąją *Aleksandriją*.

Visgi nemažiau logiška būtų kiek vėlesnė data. Pastaruoju atveju, regis, lengviau paaiškinti išūlius metraščių teiginius apie Goštauto giminybę (tegul ir herbinę) su Gediminaičiais ir su pačia karaliene. 1522 m. įvyksta šio didiko iškilimas bei ypatingas jo suartėjimas su karališkąja šeima. Tais metais Albertas Goštautas gauna aukščiausias LDK pareigybes (Vilniaus vaivados III 25, kanclerio – VI 29) ir drauge su žmona, – išskirtinę teisę antspauduoti nuosavus raštus valdovišku raudonu vašku, o metų gale, XII 4 Vilniaus seime, Goštautui aktyviai remiant būsimu didžiuoju kunigaikščiu išrenkamas jaunutis Žygimantas Augustas.

Taigi visiškai įmanoma, kad Palemonas ar Prosperas iš Kolonų prefigūruoja Žygimantą Augustą kaip legendinis Enėjas – savo palikuonių Augustą...¹⁰⁸ Kad tokios mintys išties galėjo apsilankyti legendinės dalies kūrėjų bei skaitytojų galvose liudytų ir tai, kad, be *Eneidos*, Cezario ir Augusto kilmė buvo pažymima pasaulio kronikose; ji, kaip minėta, įvardijama ir *Amžių sampnyoje*¹⁰⁹. Beje, pačiame tekste panašių nuorodų tarsi nėra.

Norėtume atkeipti dėmesį į keistą datą, kuria pradedamas Vidurinis sąvadas – 5526 m. nuo pasaulio sukūrimo (18 mūsų eros m.) – tuomet, pasak metraštininko, gimęs Kristus¹¹⁰. Krasinskių nuoraše skai-

¹⁰⁸ Tuo tarpu, Kiersnowskis klysta teigdamas, kad metraščiai Palemoną taip pat skiria Kolonų giminei. Taip pasielgia Motiejus Strijkovskis. – Žr.: Strykowski, *Kronika...*, I, p. 65.

¹⁰⁹ Beje, Decijaus veikalėlis *De Jagellorum familia* taip pat baigiamas mažojo Žygimanto Augusto gimimu. Vienoje iš aukščiau paminėtų epigramų, kurios autorius – *Philippus Gundelius Pattaviensis* ir kuri įdėta po karalaičio portretu, apie Žygimanto Senojo ir Bonos atžalą kalbama kaip apie dviejų karalysčių, dviejų iškiliausių giminių vaisių, su kuriuo siejamos ypatingos viltys. – Decius, *De Sigismundi regis temporibus*, lap. E⁷. Prefigūracijos techniką senuosiuose istoriniuose tekstuose gana išsamiai yra aptaręs Peter Burke. – Питер Берк, „История как аллегория“, in: *Другие Средние века: К 75-летию А.Я. Гуревича*, Москва; Санкт-Петербург, 2000, p. 51–66.

¹¹⁰ *ИСПЛ*, т. 35, p. 128, 145, 173, 193. Beje, ši data dar įdomi ir tuo, kad sudėję skaitmenis 5, 5, 2 ir 6 gauname 18. Sudėję teisingosios datos – 5508 – skaitmenis gautume tą patį rezultatą. Tad gal tai paprasčiausia mnemotechninio pobūdžio klaida? Tam lyg prieštarautų faktas, jog 5526 m. data kartojama 2-osios redakcijos nuorašuose (Ališavos, Račinskių ir Rumiancevo). Arba, ką byloja dar vienas sutapimas – Jevreinovo nuoraše Kristaus gimimas datuojamas 3960 m. nuo pasaulio sukūrimo (sudėję 3, 9, 6 ir 0 vėl gautume 18 [*ibid.*, p. 214])? 18-oji lotyniško alfabeto raidė yra „R“ – tad „Regina“, „Rex“? Panašus šifravimas žinotas jau Antikoje, buvo mėgiamas ir vėlesniais laikais (Franz Dornseiff, *Das Alphabet in Mystik und Magie*, Leipzig; Berlin: Teubner, 1925, p. 96–104 ir toliau; Jacek Sokolski, *Lipa, Chiron i labirynt, Esej o „Fraszkach“*, Wrocław: Ossolineum, 1998, p. 29–31).

tome: „Сталось есть воплощение сына божьего от святого духа з благо-словеное девици пречистое Марии от початку сотворения всего света лета пятьтысячного пятьсотного двадцать (sic!) шестого. Оного часу пан-ство Римское было пред¹¹¹ цесарем Августом,...“ (pabraukta mūsų – K.G.).

Ar negalėjo ši keista data būti užuomina pašvęstajam asmeniui ar tokių asmenų grupei? To meto numerologinė praktika palieka vietas ir tokiam spėjimui¹¹². Kita vertus, nuoroda į Augusto valdymo metus yra visiškai natūrali ir pati savaime tarsi nieko neimplikuoianti¹¹³.

Galbūt per drąsų būtų teigti, jog šis skaičius susijęs su jaunojo sosto įpėdinio gimimo data – 1520 VIII 1 (lotyniškai jį skambėtų: „die primo (1) Augusti (VIII) 1520“ – skaitmenys išsidėsto reikiama tvarka; ši data, tiesa, pasitelkus romėniškąjį kalendorių, nurodyta ir Decijaus); kaip žinia, Žygimantas Augustas savo vardą gavo todėl, kad gimė rugpjūti, t.y. imperatoriaus Augusto mėnesi, ir todėl, kad ambicinga motina į jį dėjo dideles viltis. Galbūt vertėtų atkreipti dėmesį ir į tai, kad tuos pačius skaitmenis rasime simbolinėje Kristaus gimimo datoje, kuri sutrumpintai anuomet rašyta „VIII Cal. Januarii“; ją regime lenkiškojoje 1510 m. *Aleksandrijoje* – viename svarbesnių legendinės dalies šaltinių.

„18“ keletą kartų šmėsteli ir Viduriniojo sąvado šaltiniuose. Antai, pasak Hartmanno Schedelio, Kristus mirė 18-aisiais Tiberijaus valdymo metais. Regis, vadinamąja Niurnbergo kronika pasinaudota surašant legendinę dalį. Be to, 18 turi ir apibrėžtą astronominę, taigi, matyt, ir astrologinę reikšmę (tai saras – Saulės ir Mėnulio užtemimų cikliškumą nusakąs periodas; jis apytiksliai lygus 18 m.). Visų pirma norėtusi atkreipti dėmesį į soliarinio kulto pritaikymą Kristaus ir apskritai žemiškųjų valdovų šlovinimui. Prisiminkime metraščiuose minimą į kelionę pasiimtą „astronomą“. Dabarties terminais, matyt, reikėtų versti: *astronomą-astrologą*. Beje, astronominėmis ir ypač astrologinėmis žiniomis garsėjęs Mechovietis parinko Žygimanto Senojo 1514 m. kelionės į Vienos kongresą dieną. Astrologų paslaugų nevengė karalienė Bona ir kiti to meto valdovai, neišskiriant nė popiežių. Kaip sužinome iš paties Goštauto, prieš gimstant 1520 m. sosto įpėdiniui Žygimantui Augustui, astrologų pagalba tuometinis kancleris Mikalojus Radvila bandė nuspėti Jogailaičių dinastijos ateitį (*AT*, t. 7, nr. 36, p. 260). Savo pirmtaką Goštautas kaltino ne astrologų pasitelkimu kaip tokiu, bet nelojalumu. Frazė „nescio ex qua constellatione fieri assolet“ („nežinau iš kokios [žvaigždžių] konsteliacijos tai galėtų rasti“) nepaisant jos akivaizdaus dygumo – apie Radvilos tikrus ar tariamus kėslus užgrobti valdžią kalbama su ironija, parodo, kad astrologijos dalykai Mūro Geranainių tėvoniui taip pat nebuvo visiškai svetimi.

¹¹¹ Kituose nuorašuose – „под“.

¹¹² Plg. 14 Žygimanto Senojo pasiuntinio bei Oršos mūšio dalyvio Mikalojaus Wolskio Venecijos respublikai, popiežiui ir Giuliano Mediciui gabentų 1514 m. prie Oršos į nelaisvę paimtų maskvėnų (*Pociecha, op cit.*, t. 2, p. 50).

¹¹³ Tokio pobūdžio nuorodos senajai istoriografijai yra būdingos (plg. beveik identišką Niurnbergo kronikos vietą – Shedel, lap. XCV verso), o šiuo konkrečiu atveju – net ir himnologijai, plg.: Wiesław Wydra, *Władysław z Gielniowa: Z dziejów średniowiecznej poezji polskiej*, Poznań: Bestseller, 1992, p. 307–312.

Vėliau – Plačiajame sąvade veiksmaus nusikelia į Atilos laikus, atskaitos taškas jau yra 401 m. po Kr. data¹¹⁴. Simptomiška, kad drauge įvykdoma ir aukščiau minėta Prospero Colonnos vardo kontaminacija (kitų „romėniškų“ vardų – ne, kita vertus, tai autentiškas tuo metu gyvenusio asmens vardas ir kaip minėjome, dėl vienos ar kitos priežasties tiesmuka asociacija ilgainiui galėjo tapti neparanki¹¹⁵). Taigi Plačiajame sąvade regime Prosperą Cesarinį iš Kolonų. Tačiau genealoginė schema, iš esmės, nepakinta.

Vėlesnį datavimą paremtų dar vienas netiesioginis argumentas. Kunigaikštis Simonas Jomantaitis Podberezkis 1522 XI 27 išsūnija Goštautą, užrašydamas jam kai kurias savo valdas, o tų pačių metų gruodžio 19 d. valdovas iki gyvos galvos jam paskiria valdyti Kernavę¹¹⁶. Kas galėtų paneigti, kad tai panašu į gana nežymaus kunigaikščio ir galingo vaivados sandėrį? (Kernavė buvo pastarojo jurisdikcijoje, ir jam nepritarus, kažin ar ši privilegija būtų buvusi išduota.) Tačiau Goštauto lūkesčiai, regis, buvo apvilti¹¹⁷. Tad ir mitinis jo „kliento“ protėvis kunigaikštis Jomantas veikiausiai todėl tepasirodo Krasinskių nuoraše (vardas turbūt pasiskolintas iš Vytauto laikų kunigaikščio Jomanto, Simono Jomantaičio prosenelio)¹¹⁸, o štai kituose jo jau nebelieka. Šis įdomus vardo nunykimas vėlgi verstu galvoti apie ne ankstesnę nei 1523 m. datą.

Be to, 1521 m. gruodį pagaliau atspaudžiama cenzūros pakoreguota Mechoviečio kronika¹¹⁹. Tačiau painių metraštinės chronologijos klausimą išsamiau aptarsime kitą kartą.

Iteikta 2004 11 09
Parengta 2004 12 04

Antroji, pataisyta, straipsnio publikacija.

Pirmoji pasirodė: Literatūra, 2003, E-1, <http://www.literatura.lt>

¹¹⁴ Ji taip pat yra netiksli, nes Atila siautėjo V a. viduryje. Deja, neišlikus minėto sąvado prologui, mums belieka kliautis Strijkovskiu. – Strykowski, *Kronika...*, t. 1, p. 56.

¹¹⁵ Pavyzdžiui, kad ir dėl šio Bonos giminaičio mirties – 1523 XII.

¹¹⁶ Józef Wolff, *Kniazowie Litewsko-ruscy*, Warszawa, 1897, p. 151.

¹¹⁷ *Ibidem*, p. 151–152.

¹¹⁸ Minimas Trumpajame sąvade. – *IICPII*, t. 35, p. 30, 51.

¹¹⁹ Tekstologinė analizė leistų manyti ją buvus vienu Viduriniojo sąvado šaltinių.